

فصل هشتم

- هدف‌های رفتاری: از فراگیر انتظار می‌رود که در پایان این فصل بتواند:
- ۱- انجمن‌های اسلامی کارگران را توضیح دهد.
 - ۲- انجمن‌های صنفی کارگران و کارفرمایان را شرح دهد.
 - ۳- شورای اسلامی کار را بیان کند.
 - ۴- وظایف و اختیارات شورای اسلامی کار را شرح دهد.

تشکل‌های کارگری و کارفرمایی

کلیات: از دیدگاه تاریخی هم کارگران و هم کارفرمایان از دیر باز برای ایجاد وحدت بین همکاران خود و کمک به رفع مشکلات صنفی و شغلی و نیز دفاع از منافع حرفه‌ای خویش به دور یکدیگر جمع شده و مجامعی به وجود آوردند که این مجامع به نام‌های گوناگون مانند اتحادیه‌ها و انجمن‌های صنفی و یا سندیکا نامیده می‌شدند. روشن است موجبات ایجاد تشکل و وحدت برای کارفرمایان به مراتب مناسب‌تر از کارگران بوده و چون آن‌ها از جهات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، فرهنگی از قدرت و توانایی‌های بالایی بهره‌مند بودند در حالی که تشکل‌های کارگری غالباً با موانع گوناگونی مانند موانع قانونی و اجتماعی و اقتصادی و سیاسی روبه‌رو بود، پیش از ظهور انقلاب صنعتی و پیدایش ماشین و ایجاد صنایع جدید، کارفرمایان با تشکیل اتحادیه‌های صنفی نه تنها به تنظیم روابط صنفی خود با یکدیگر می‌پرداختند بلکه در زمینه‌های مختلف کار مانند استخدام، کارآموزی و حل و فصل اختلافات نیز اقدام می‌کردند. در ایران نیز این روابط به نام استاد شاگردی معروف بوده که در چهارچوب آن، روابط کار و چگونگی به کارگیری کارگران تنظیم می‌شد. با پیدایش انقلاب صنعتی (در قرن ۱۹) و رشد کمی و کیفی صنعت در کشورهای اروپایی (به‌ویژه در انگلستان، فرانسه و آلمان) جنبش‌های کارگری سرعت گسترش پیدا کردند. شرایط طاقت‌فرسای کار و بهره‌کشی از کارگران بویژه کارگران خردسال و زنان، و ساعات کار طولانی کار (حتی بیش از ۱۲ ساعت در روز) و عدم پرداخت مزدی که حداقل نیازهای زندگی را برایشان فراهم سازد و نبودن کمترین مقررات حفاظتی و بهداشتی که سبب بیماری و مرگ و میر و نقص عضو کارگران می‌شد، کارگران را به

چاره‌جویی واداشت، رهبران مذهبی و اجتماعی و تحولات سیاسی گسترده قرن ۱۹ نیز به آنان کمک کرد تا از راه تشکیل اتحادیه‌های کارگری و صنفی (سندیکاها) مبارزه پردامنه‌ای را برای دفاع از منافع خود آغاز کنند. سرنوشت رقت‌انگیز کارگران در دوران پس از انقلاب صنعتی و تشدید استثمار آنان از خاطره‌های غم‌انگیز و دردناک تاریخ کار و صنعت است. همچنانکه گفته شد، تحولات سیاسی و اجتماعی و فرهنگی سبب شد که در سطح ملی و بین‌المللی گام‌های باارزشی برای تأمین حقوق کارگران برداشته شود. به تدریج قوانین و مقررات مدون و سودمندی در زمینه مسایل کار و تأمین اجتماعی برای حمایت از کارگران به تصویب رسیده است. اینک به اختصار به دیدگاه‌ها و ضوابط قانون کار ایران در این زمینه می‌پردازیم:

الف - انجمن‌های اسلامی: در ماده ۱۳۰ قانون کار مقرر شده که کارگران واحدهای تولیدی، صنعتی، کشاورزی، خدماتی و صنفی می‌توانند برای تبلیغ و گسترش فرهنگ اسلامی و دفاع از دستاوردهای انقلاب اسلامی و در اجرای اصل بیست و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نسبت به تأسیس انجمن‌های اسلامی اقدام کنند. انجمن‌های اسلامی می‌توانند برای ایجاد هماهنگی در انجام وظایف خود به تأسیس کانون‌های هماهنگی انجمن‌های اسلامی در سطح استان و نیز به تأسیس کانون عالی هماهنگی انجمن‌های اسلامی در سطح کشور اقدام کنند. چگونگی تشکیل و حدود وظایف و اختیارات و نحوه عملکرد انجمن‌های اسلامی در مقررات و آیین‌نامه‌های مربوط تشریح شده است.

ب - انجمن‌های صنفی کارگران و کارفرمایان^۱: اتحادیه‌های صنفی براساس اصل ۲۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و برابر ماده ۱۳۱ قانون کار به منظور حفظ حقوق و منافع مشروع و قانونی و بهبود وضع اقتصادی کارگران و کارفرمایان و کارگران مشمول قانون کار و کارفرمایان یک حرفه یا صنعت می‌توانند انجمن صنفی (اتحادیه صنفی) تشکیل دهند.

اصل آزادی عضویت در تشکل‌های کارگری و کارفرمایی: برابر ماده ۱۷۸ قانون کار هرکس شخص یا اشخاصی را با اجبار و تهدید وادار به قبول عضویت در تشکل‌های کارگری و کارفرمایی کند، یا مانع از عضویت آن‌ها در تشکل‌های مذکور شود، چنانچه از ایجاد تشکل‌های قانونی و انجام وظایف قانونی آن‌ها جلوگیری کند، با توجه به شرایط و امکانات خاکی و مراتب جرم به جریمه نقدی از ۲۰ تا ۱۰۰ برابر حداقل مزد روزانه کارگر در تاریخ صدور حکم یا حبس از ۹۱ روز

۱- اصل بیست و ششم قانون اساسی - احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی با اقلیت‌های دینی شناخته شده آزادند، مشروط بر اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند هیچ‌کس را نمی‌توان از شرکت در آن‌ها منع کرد و یا به شرکت در یکی از آن‌ها مجبور ساخت.

تا ۱۲۰ روز و یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

برای ایجاد هماهنگی در انجام وظایف قانونی خود، انجمن‌های صنفی می‌توانند نسبت به تشکیل کانون انجمن‌های صنفی در سطح استان و کانون عالی انجمن‌های صنفی در کل کشور اقدام کنند. انجمن‌های صنفی و کانون‌های وابسته به آن‌ها برابر مقررات باید دارای اساسنامه باشند. اساسنامه پس از تصویب در مجمع عمومی انجمن برای ثبت به وزارت کار داده می‌شود. برابر تبصره ۵ ماده ۱۳۱ قانون کار، چگونگی تشکیل یا حدود وظایف و اختیارات و نحوه عملکرد انجمن‌های صنفی و کانون‌های مربوط به آیین‌نامه‌های محول شده که توسط شورای عالی کار تهیه و به تصویب هیأت وزیران رسیده است و هم‌اکنون اجرا می‌شود.

پ - شورای اسلامی کار: براساس اصل ۱۰۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران^۱ و در اجرای قانون شوراهای اسلامی کار به منظور تأمین قسط اسلامی و همکاری در تهیه برنامه‌ها و ایجاد هماهنگی در پیشرفت امور در واحدهای تولیدی، صنعتی و کشاورزی و خدمات، شورایی مرکب از نمایندگان کارگران، کارکنان به انتخاب مجمع عمومی و نماینده مدیریت به نام «شورای اسلامی کار» تشکیل می‌شود. مجمع عمومی هر واحد عبارت است از اجتماع کلیه کارگران و کارکنان آن واحد به استثنای مدیریت واحد تصمیمات و مصوبات شورا در چهارچوب قانون شورا اتخاذ می‌شود. برابر تبصره ۳ ماده ۱ قانون شوراها در امور مربوط به وظایف مدیریت، شورا، نظرات خود را به صورت پیشنهاد مطرح می‌سازد. ساعاتی که شورا در آن به وظایف شورایی خود می‌پردازد، جزء ساعات کار اعضای آن محسوب می‌شود. وزارت کار موظف است در هر کارگاهی که تعداد کارگران دائم آن بیش از ۳۵ نفر باشد، نسبت به تشکیل شورای اسلامی کار اقدام کند.

وظایف و اختیارات شورای اسلامی کار: برابر ماده ۱۳ قانون شورای اسلامی کار، وظایف شورا چنین است:

الف - ایجاد روحیه همکاری بین کارکنان هر واحد به منظور پیشرفت سریع امور

ب - همکاری با انجمن اسلامی در بالا بردن آگاهی کارکنان در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی،

سیاسی

پ - بالا بردن آگاهی کارکنان در زمینه‌های اقتصادی، فنی، حرفه‌ای و نظایر آن

۱- اصل ۱۰۴- به منظور تأمین قسط اسلامی و همکاری در زمینه برنامه‌ها و ایجاد هماهنگی در پیشرفت امور در واحدهای تولیدی، صنعتی و کشاورزی، شوراهایی مرکب از نمایندگان کارگران و دهقانان و دیگر کارکنان و مدیران و در واحدهای آموزشی و اداری، خدماتی و مانند اینها شوراهایی مرکب از نمایندگان اعضای این واحدها تشکیل می‌شوند. چگونگی تشکیل این شوراها و حدود وظایف و اختیارات آن‌ها را قانون معین می‌کند.

ت - نظارت بر امور واحد به منظور اطلاع از انجام صحیح کار و ارائه پیشنهاد سازنده به مسئولین مربوط

تبصره - اعمال نظارت شورا نباید موجب توقف امور واحد شود.

ث - همکاری با مدیریت در تهیه برنامه‌ها به منظور پیشبرد امور واحد

ج - بررسی شکایات کارکنان در مورد نارسایی‌های واحد و پی‌گیری موارد حقّه

چ - تلاش در جهت گسترش امکانات رفاهی و حفظ حقوق قانونی کارکنان واحد

ح - بررسی و شناخت کمبودها و نارسایی‌های واحد و ارائه اطلاعات به مدیر یا هیأت مدیره

خ - همکاری و کوشش در بهبود شرایط کار و دستیابی به میزان تولید پیش‌بینی شده در

برنامه‌های تولیدی واحد

د - پیشنهاد تشویق عناصر فعال و معرفی افراد لایق برای احراز مسئولیت‌های مناسب به

مدیریت

افزون بر آنچه که گذشت، شورا حق دارد از مدیریت درخواست کند که آمار و مدارک مربوط به شورا را در اختیارش قرار دهد. اعضای شورا حق ندارند آمار و اطلاعات سرّی و محرمانه واحد را فاش کنند. مع‌الوصف باید گفت که شوراهای اسلامی کار عملاً نقش نمایندگی کارگران و دفاع از منافع آن‌ها را ایفا می‌کند و نقش چندانی در مشاوره و کمک به مدیریت کارگاه ندارد.

در ماده ۲۱ قانون شورای اسلامی کار پیش‌بینی شده که هر شورا باید یک نفر را به عنوان عضو مشاور و رابط به مدیریت واحد معرفی کند. عضو مشاور بدون داشتن حق رأی در جلسات هیأت مدیره شرکت خواهد کرد. طبق قانون مذکور شوراهای اسلامی کار دارای کانون استانی (در سطح استان) و کشوری در سطح کشور هستند. گفتنی است که برابر تبصره ۴ ماده ۱۳۱ قانون کار در هر واحد کارگران می‌توانند یکی از سه مورد شورای اسلامی کار یا انجمن صنفی یا نماینده کارگران را داشته باشند. طبق مقررات شورای اسلامی کار در کارگاه‌های بیش از ۳۵ نفر کارگر و انجمن صنفی در کارگاه‌های دارای حداقل ۱۰ نفر کارگر تا ۳۵ نفر تشکیل می‌شود و کارگاه‌های کمتر از ۱۰ نفر دارای نماینده کارگران خواهند بود.

- ۱- آیا می‌توان گفت شورای اسلامی کار سبب افزایش علاقه‌مندی کارکنان برای مشارکت واقعی و احساس مسئولیت نسبت به کارگاه و پیشرفت و سرنوشت آن است؟ چرا؟
- ۲- چند مورد از مهم‌ترین وظایف شورا را به تشخیص خود بنویسید، دلایل آن را بگویید.
- ۳- شرایط و عوامل موفقیت بیشتر شوراهای اسلامی کار در رسیدن به اهداف تعیین شده در قانون اساسی چیست؟ پیشنهادات خود و دلایل آن را بنویسید.
- ۴- تفاوت شورای اسلامی کار با انجمن صنفی کارگران را بنویسید.

هدف‌های رفتاری: از فراگیر انتظار می‌رود که در پایان این فصل بتواند:
– خدمات رفاهی کارگران را شرح دهد.

خدمات رفاهی کارگران

برای فراهم ساختن محیط‌های مناسب و ایجاد انگیزه و روحیه کار و فعالیت در کارکنان و جلب همکاری و مشارکت آنان در فعالیت‌های تولیدی و صنعتی و دیگر زمینه‌های کاری هر واحد، قانونگذار تدابیری اندیشیده است. این سیاست‌ها در قالب قوانین و مقررات گوناگون بیان شده است. گفتنی است که خدمات رفاهی و اجتماعی دامنه بسیار گسترده‌ای دارد که باید تمام افراد جامعه را دربرگیرد، به طوری که هر فرد بتواند احتیاجات خویش را به عنوان یک انسان بطور مشروع تأمین کند و وظایف خود را به عنوان عضوی از جامعه به درستی انجام دهد.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در بند ۱۲، اصل ۳ و اصل ۲۹ و اصل ۳۱، جلوه‌های گوناگون تعهد دولت را در این زمینه اعلام داشته است. روشن است که دسترسی به اهداف، نیاز به کار و تلاش فوق‌العاده و مشارکت عموم مردم دارد این کار ممکن نیست مگر با برنامه‌ریزی دقیق و سرمایه‌گذاری‌های کافی، طبق چند برنامه اقتصادی و اجتماعی.

در قانون کار ایران در مواد ۱۴۷ و ۱۴۸ و ۱۵۰ و مواد بعدی آن در فصل خدمات رفاهی کارگران به جنبه‌های مختلف اهداف موردنظر اشاره شده است، در ماده ۱۴۷ قانون کار تکلیف دولت برای انجام خدمات بهداشتی و درمانی کارگران و کشاورزان مشمول قانون کار و نیز افراد خانواده آنان مقرر شده، در ماده بعدی صریحاً اعلام شده که کلیه کارفرمایان کارگاه‌های مشمول قانون کار وظیفه دارند کارگران خود را بیمه کنند. بیمه تأمین اجتماعی مزایای زیادی برای کارگران دارد از جمله پرداخت غرامت و دستمزد و کمک بارداری در موارد مرخصی استعلاجی ناشی از بیماری یا زایمان و بارداری، پرداخت مستمری از کار افتادگی و بازنشستگی که قبلاً اشاره کردیم و همچنین حمایت در برابر بیماری‌ها و تأمین هزینه‌های دارو و درمان و پرداخت‌هایی مانند کمک هزینه ازدواج و وام و غیره. خوشبختانه روند پیشرفت این کار مثبت بوده است.

در ۲-۳ دهه گذشته به علت عدم آگاهی آن طور که باید از این کار استقبال نمی‌شد، و در مواردی نیز از این عدم آگاهی سوء استفاده می‌شد ولی امروزه حتی کارگران و کارکنان مشاغل افراد با قبول هزینه‌های بیمه اجتماعی به عنوان خویش فرما از مزایای تأمین اجتماعی استفاده می‌کنند. زیرا این موضوع درک شده که مقررات تأمین اجتماعی مجموعه راه کارها و راه حل‌هایی است که جامعه در برابر مسأله عدم امنیت اقتصادی اعمال می‌کند. موضوع دیگر مشکل مسکن است که مشکل بزرگ بیشتر افراد کم درآمد است، از جمله تدابیری که برای کاهش تدریجی این مشکل اندیشیده شده تأسیس تعاونی‌های مسکن است. در قانون کار پیش‌بینی شده که کارفرما وظیفه دارد با تعاونی مسکن کارگاه همکاری کند و با کمک دولت و دیگر سازمان‌های مسئول به احداث خانه‌های سازمانی جوار کارگاه بپردازد. این کار مهم نیاز به کمک‌های دولت دارد. به همین دلیل است که دولت موظف شده با استفاده از تسهیلات بانکی و امکانات وزارت مسکن و شهرسازی و دیگر سازمان‌های مربوط در این زمینه همکاری کند. در زمینه انجام فرایض مذهبی در کارگاه‌ها و تهیه مکان و امکانات مناسب و هم چنین تهیه غذا، خوابگاه، وسایل رفت و برگشت کارگران، کارفرما موظف به همکاری است، در دیگر زمینه‌های رفاهی نظیر شرکت‌های تعاونی مصرف و امکانات ورزشی، ایجاد کلاس‌های سوادآموزی، امکانات بهداشت محیط کار نیز همکاری کارفرما تأکید شده است.

پرسش و تمرین

- ۱- در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در چه اصل‌هایی، جلوه‌های گوناگون تعهد دولت در زمینه خدمات رفاهی کارگران بیان شده است؟
- ۲- در قانون کار ایران در کدام مواد در خصوص خدمات رفاهی کارگران و کشاورزان در جنبه‌های مختلف اهدافی مورد نظر است؟ شماره مواد قانون را همراه اهداف مورد نظر بنویسید.
- ۳- مزایای برخورداری از بیمه‌ی تأمین اجتماعی را برای کارگران بیان کنید.
- ۴- مزایای بیمه‌ی اجتماعی خویش فرما را توضیح دهید.
- ۵- کارفرما در چه زمینه‌هایی برای رفاه حال کارگران طبق قانون با همکاری سازمان‌های مربوطه باید اقدام کند؟

هدف‌های رفتاری: از فراگیر انتظار می‌رود که در پایان این فصل بتواند:

- ۱- شورای عالی کار را شرح دهد.
- ۲- ترکیب و وظایف شورای عالی کار را بیان کند.
- ۳- دبیرخانه شورای عالی کار را شرح دهد.

شورای عالی کار

برابر ماده ۱۶۷ قانون کار در وزارت کار، شورایی به نام شورای عالی کار تشکیل می‌شود. شورای عالی کار یک شورای تخصصی در زمینه‌های مسایل کار است، وزارت کار با استفاده از اختیارات شورای عالی کار به تصویب آیین‌نامه‌ها و مقرراتی می‌پردازد که به اجرای بهتر قانون کار کمک می‌کند.

اعضای شورای عالی کار:

الف - وزیر کار و امور اجتماعی که ضمناً ریاست شورا را به عهده دارد.
ب - دو نفر از افراد بصیر و آگاه در مسایل اجتماعی و اقتصادی، این افراد با پیشنهاد وزیر کار و تصویب هیأت وزرا انتخاب می‌شوند. یک نفر از این دو از اعضای شورای عالی صنایع برگزیده خواهد شد.

پ - سه نفر از نمایندگان کارفرمایان (یک نفر از بخش کشاورزی) به انتخاب کارفرمایان.
ت - سه نفر از نمایندگان کارگران (یک نفر از بخش کشاورزی) به انتخاب کانون عالی شورای اسلامی کار.

این افراد برای مدت دو سال انتخاب می‌شوند و تجدیدانتخاب آن‌ها بدون مانع است. (به استثنای وزیر کار که به اعتبار شغل خود در شورا عضویت دارد) هر یک از اعضای شورا دارای یک رأی است.

وظایف شورای عالی کار: در ماده ۱۶۷ گفته شده که وظیفه شورای عالی کار انجام کلیه تکالیفی است که به موجب قانون کار و سایر قوانین مربوط به عهده آن واگذار شده است که از جمله

تهیه بسیاری از آیین‌نامه‌های پیش‌بینی شده در قانون کار و تعیین حداقل مزد می‌باشد.

دبیرخانه دائمی شورای عالی کار: شورای عالی کار دارای یک دبیرخانه دائمی است که محل استقرار آن در وزارت کار است مسئول دبیرخانه به پیشنهاد وزیر کار و امور اجتماعی و تصویب شورای عالی کار انتخاب می‌شود. مسئول شورا به عنوان دبیر شورا بدون داشتن حق رأی در جلسات شورا شرکت می‌کند. شورای عالی کار حداقل در هر ماه یک‌بار تشکیل جلسه می‌دهد. تشکیل جلسات فوق‌العاده به دعوت رئیس شورای عالی و یا تقاضای سه نفر از اعضا امکان‌پذیر است. جلسات شورا با حضور هفت نفر از اعضا رسمیت می‌یابد. تصمیمات شورای عالی با اکثریت آرا معتبر است.

شورای عالی کار را کارشناسانی در زمینه‌های مسایل کار و روابط صنفی و اجتماعی و اقتصادی و فنی یاری می‌کنند. پژوهش‌ها و بررسی‌هایی درباره روابط کار و شرایط کار انجام می‌دهند و نتایج کار را همراه مدارک و آمار و اطلاعات در اختیار شورای عالی کار قرار می‌دهند. چگونگی تشکیل شورا و نحوه اداره جلسات و وظایف دبیرخانه شورا و نیز چگونگی انتخاب اعضای اصلی و علی‌البدل کارگران و کارفرمایان در شورای عالی کار توسط وزیر کار تهیه و برای تصویب به هیأت وزیران تسلیم خواهد شد.

پرسش و تمرین

- ۱- وزارت کار با استفاده از اختیارات کدام شورا به تصویب آیین‌نامه‌ها و مقررات می‌پردازد؟
- ۲- اعضای شورای عالی کار چند نفر هستند؟ و ریاست شورا به عهده‌ی چه کسی است؟
- ۳- آیا نمایندگان کارگران در شورای عالی کار شرکت می‌کنند و تعداد آن‌ها از بخش‌های مختلف چند نفر می‌باشد؟
- ۴- مدت انتخاب افراد برای شورای عالی کار چند سال است؟
- ۵- محل استقرار دبیرخانه شورای عالی کار در کجاست؟
- ۶- در شورای عالی کار کارشناسان در چه زمینه‌هایی شورا را یاری می‌کنند؟

منابع

- ۱- قانون کار جمهوری اسلامی ایران و آیین‌نامه‌های اجرایی آن
- ۲- کتاب حقوق کار تألیف آقای دکتر عزت‌الله عراقی استاد دانشگاه تهران
- ۳- کتاب حقوق کار تألیف آقای دکتر علی‌الله همدانی
- ۴- مقاله‌نامه‌ها و توصیه‌نامه‌های مصوب سازمان بین‌المللی کار در ۴ جلد از انتشارات مؤسسه کار و تأمین اجتماعی
- ۵- قانون تأمین اجتماعی

